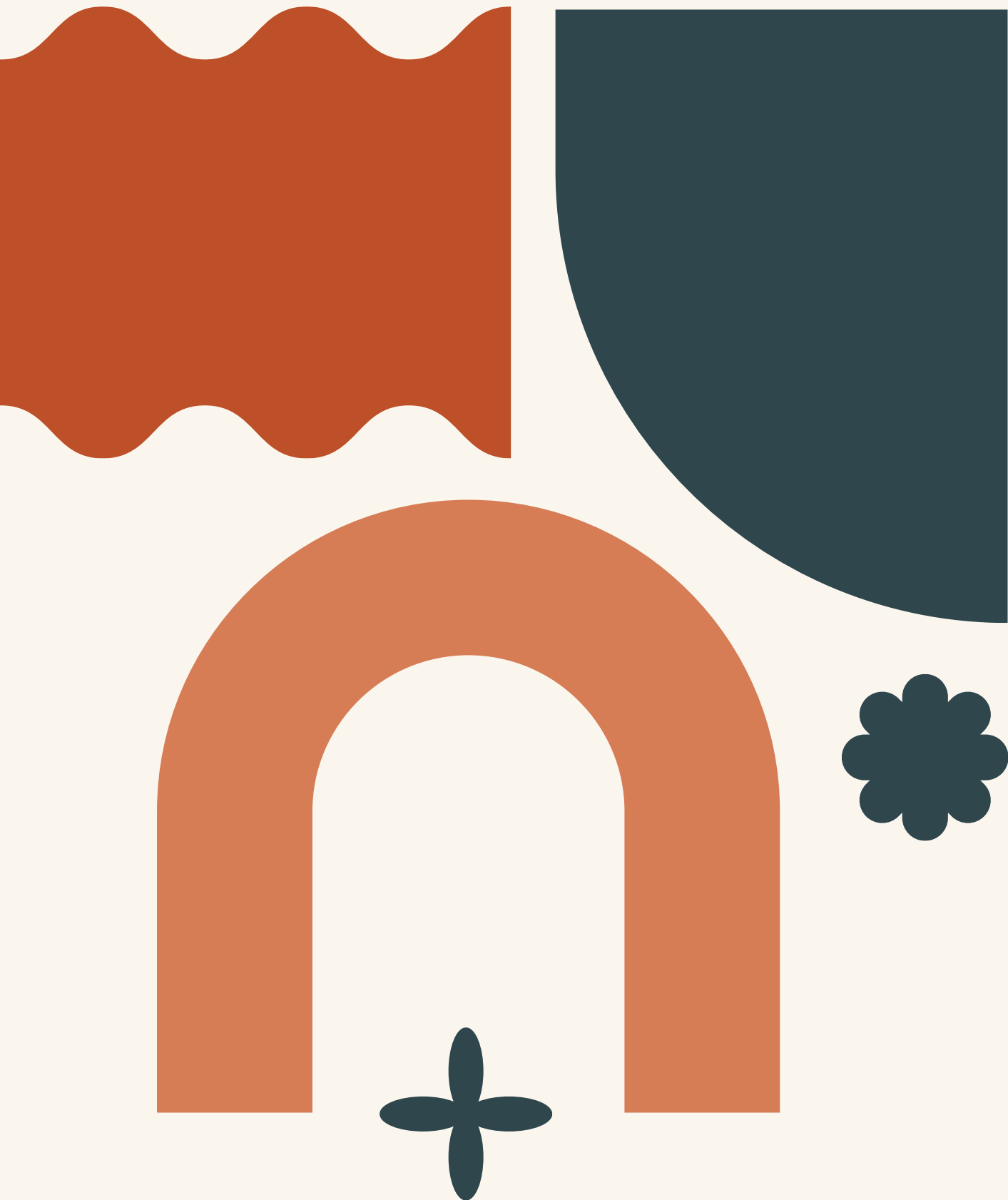

Навчатися та навчати в умовах війни

Семінар проводять

Наталя Коваль

Ph.D, Науковець
Квебецького
університету у
Монреалі (Канада)

Марина Мельник

Ph.D, Завідувач відділу
діагностики
обдарованості
Інституту обдарованої
дитини НАПН України

КОНТЕКСТ

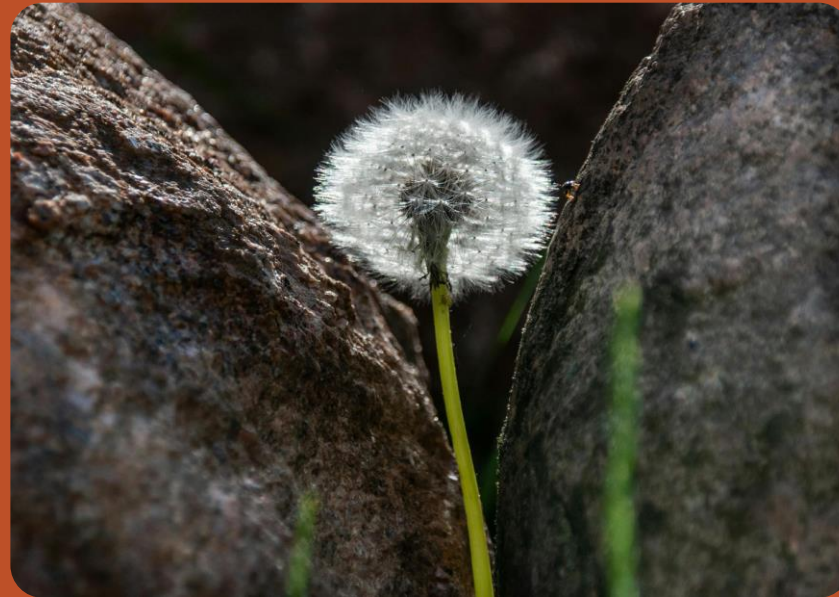
Війни та збройні конфлікти породжують соціогенетичний і системний травматичний вплив, що має довготривалі наслідки для розвитку дітей (Masten & Narayan, 2012).

Починаючи з 2022 року, українські учні навчаються в умовах постійної загрози, пов'язаної з воєнними діями (Arvisais та ін., 2026).

Наслідки війни

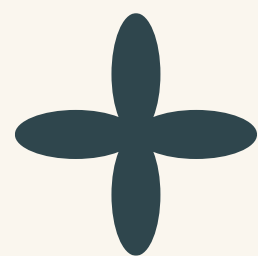
Психологічне
благополуччя

Резильєнтність

Рівень стресу

СЕМІНАРИ

Цикл із трьох семінарів

01

Результати
дослідження

02

Практичний
семінар

03

Практичний
семінар

Мета семінарів

01

Посилити здатність вчителів виявляти психологічні наслідки війни на учнів та застосовувати відповідні стратегії підтримки, щоб сприяти їхньому благополуччю та резильєнтності в класі.

02

Представити ключові результати дослідження щодо впливу війни (сприйнятий стрес, благополуччя, стресостійкість) та відобразити їх у формі педагогічних індикаторів, що піддаються спостереженню..

Знайомство

Щоб краще познайомитися,
пропонуємо вам назвати своє ім'я та
назвати суперсилу, яку ви хотіли б
мати.

Ваше ім'я та ваша суперсила

**Психологічне благополуччя,
резильєнтність та
сприйняття стресу
в умовах війни в Україні**

РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ

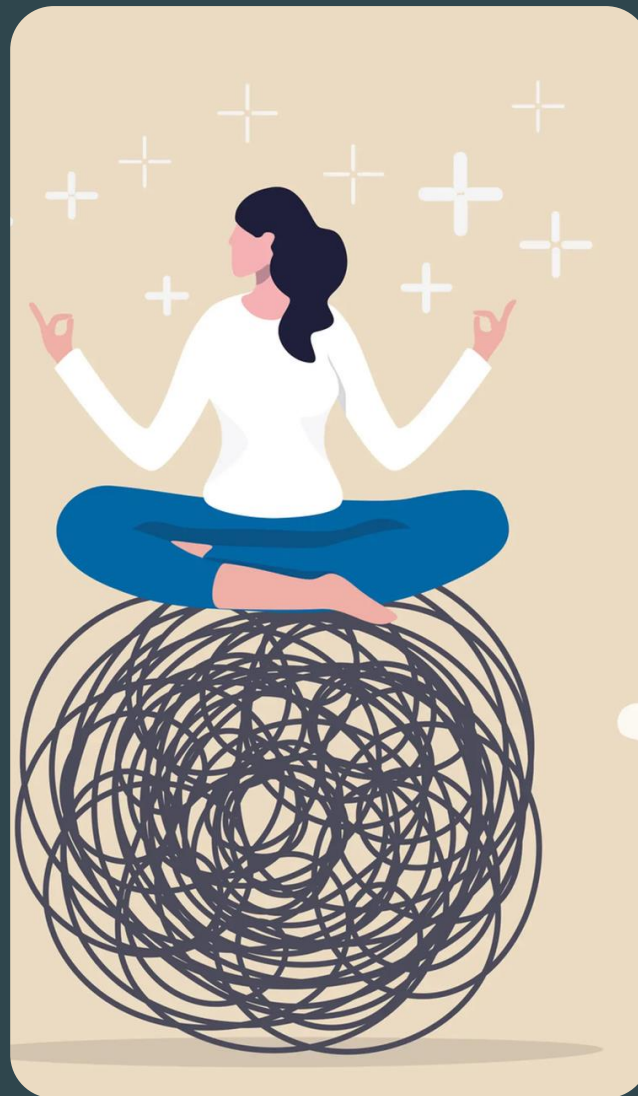
ПРОЦЕС

Динамічний процес, що
лежить в основі
позитивної адаптації
особистості попри
несприятливі життєві
обставини.

АДАПТАЦІЯ

Означає здатність дітей
долати труднощі,
відновлюватися та навіть
успішно розвиватися в
умовах травматичних
обставин.

Рівень стресу

Суб'єктивна оцінка

- Рівень непередбачуваності
- Напруження
- Неконтрольованість
- Здатність долати труднощі

Дослідження 1

Метою дослідження є вивчення впливу війни в Україні на резильєнтність, рівень сприйнятого стресу та психологічне благополуччя школярів.

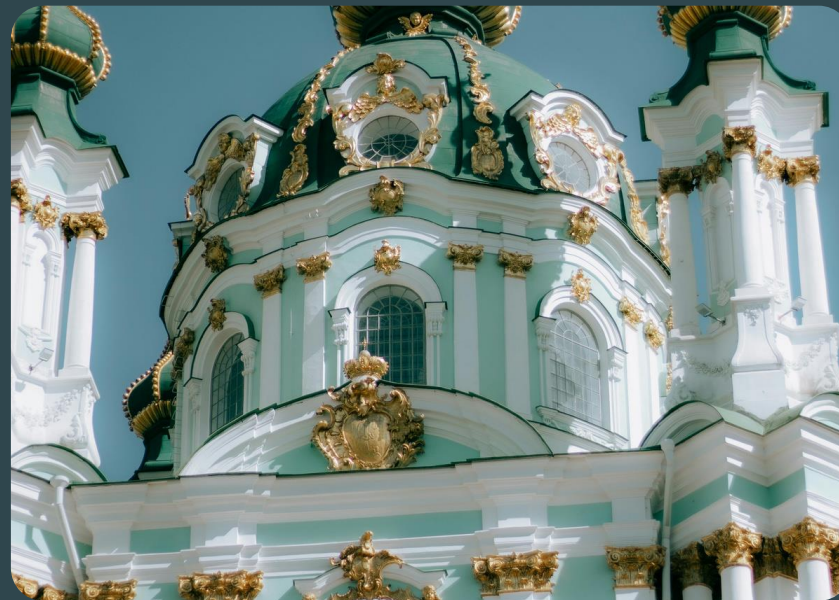
Місто Київ
Місто Харків

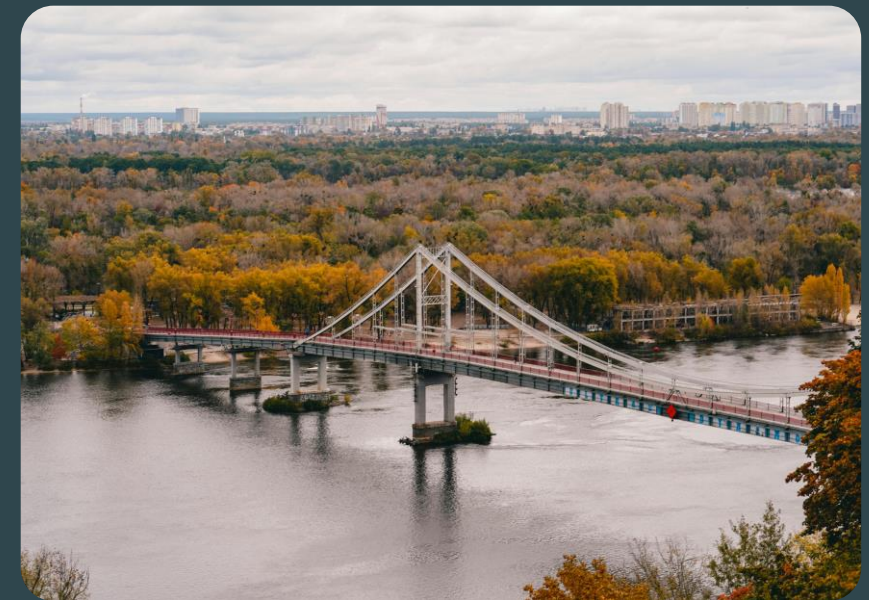
Гіпотези

Гіпотеза 1

Гіпотеза 2

Гіпотеза 3

Методика дослідження

Проведено у грудні
2024 року

129 учнів 3-го класу пройшли:

Шкалу резильєнтності CD-RISC-10

Шкалу психологічного благополуччя для
дітей (PWB-c)

Шкалу сприйнятого стресу для дітей (PSS-
c)

Опитувальник щодо травматичних подій

Київ

2 школи

Харків

3 школи

ЗАПИТАННЯ

**Як ви вважаєте, це твердження є правдивим
чи хибним:**

У дітей з Києва рівень стресу значно
нижчий, ніж у дітей з Харкова.

Результати дослідження

- Високий рівень стресу
 - Середньо-високий рівень травматичного навантаження
 - Більш виражений ефект у хлопчиків
-
- Підтверджують і доповнюють результати попередніх досліджень.
 - Накопичення травматичного досвіду є ключовим фактором, який передбачає рівень стресу.

Запитання

**На вашу думку, це твердження є правдивим
чи хибним:**

Рівень резильєнтності дітей буде
знижуватися через воєнні обставини.

Результати дослідження

- Рівень резильєнтності відповідає середньому значенню, наведеному в літературі
- Здатність долати труднощі
- Значних відмінностей між Києвом та Харковом не виявлено

Запитання

Як ви вважаєте, це твердження є правдивим чи хибним:

Рівень психологічного благополуччя дітей буде близьким до середніх показників, зафіксованих у науковій літературі.

Результати дослідження

- Рівень психологічного благополуччя відповідає середнім показникам, наведеним у науковій літературі.
- Діти демонструють здатність підтримувати емоційну стабільність попри несприятливі обставини.
- Значущих відмінностей між учнями Києва та Харкова не виявлено.

Система освіти в Україні

Українська освіта характеризується розвиненою системою закладів освіти та активним впровадженням цифрових технологій у школах.

Незважаючи на серйозні руйнування навчальних закладів унаслідок обстрілів і бомбардувань, освітня система країни виявила значну гнучкість і здатність швидко реагувати, забезпечуючи безперервність навчання навіть у складних умовах війни.

Вплив війни на біологічний, психосоціальний та когнітивний розвиток

Дослідження 2

Дослідити, як стрес, пов'язаний із війною, впливає на реакції організму, емоційний і соціальний стан, здатність планувати й концентруватися, а також на навчальні здібності, щоб удосконалити стратегії допомоги.

Ті самі учасники, що й у дослідженні 1.

Методика дослідження

Біологічний стан

- Педіатрична шкала загального стану здоров'я
- Шкала оцінки пубертатного розвитку
- Артеріальний тиск
- Частота серцевих скорочень у стані спокою
- Індекс маси тіла
- Гострота зору
- Рівень кортизолу

Психосоціальний стан

- Вплив травматичного досвіду
- Життя в умовах війни
- Психологічна стресостійкість
- Психологічне благополуччя
- Сприйняття школи
- Шкала сприйняття стресу для дітей

Когнітивний стан

- Результати тестів (математика та читання)
- Навчальна успішність
- Когнітивні завдання
- Робоча пам'ять
- Когнітивна гнучкість
- Гальмівний контроль

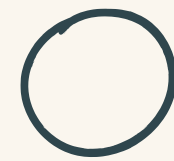

Прогностичні чинники та взаємозв'язки

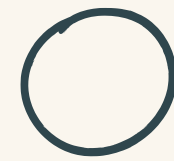
- Накопичений травматичний досвід є найсильнішим прогностичним чинником сприйнятого стресу
- Чим більше дитина переживає травматичних подій, тим вищий рівень її стресу.

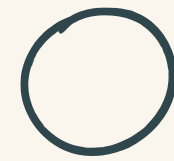
Прогностичні чинники та взаємозв'язки (продовження)

Чим вищий рівень резильєнтності, тим нижчий рівень стресу.

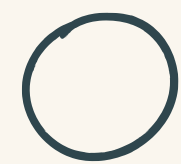
Чим вищий рівень резильєнтності, тим вищий рівень психологічного благополуччя.

Резильєнтність, психологічне благополуччя виступають захисними чинниками проти наслідків травматичного досвіду.

Результати дослідження

Травматичні події

Вплив травматичного досвіду

Стрес

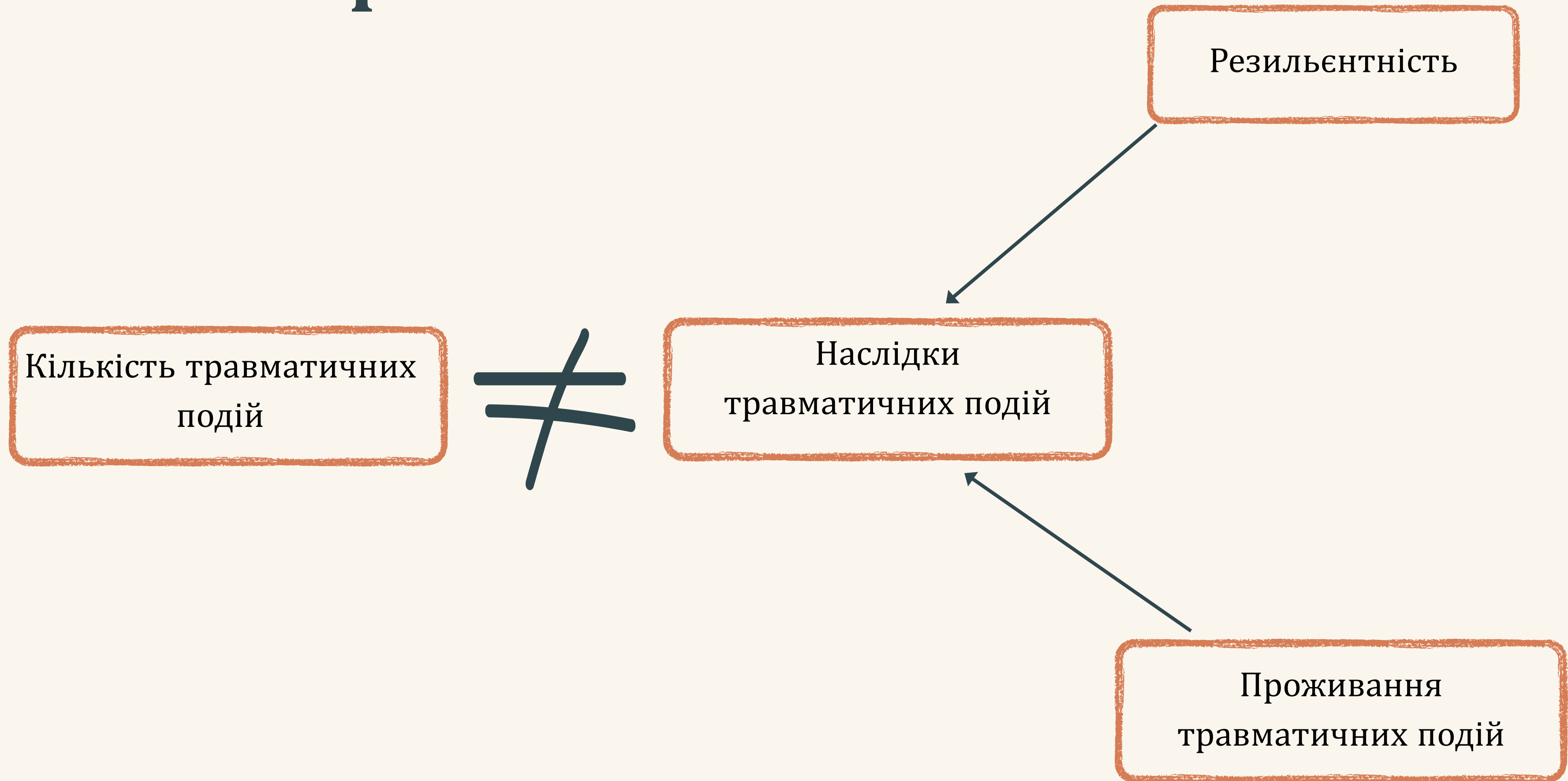

Вік

Стать

Практичні висновки

Навчальна успішність

Психосоціальний розвиток

Залежить від особливостей психосоціального функціонування.

Травматичний досвід

Залежить від суб'єктивно пережитого травматичного досвіду, а не від самого факту впливу травматичних подій.

Навчання

Залежить від можливості бути присутнім у школі, залучатися до навчання та поступово адаптуватися з часом.

Результати тестів

Гнучкість

Залежить від
когнітивних
здібностей до
самоконтролю.

Пам'ять

Залежить від
короткочасної
пам'яті.

Адаптація

Залежить від здатності
сприймати інформацію
з оточення та
адаптуватися до неї.

ПЕРЕРВА

Повернення через 10 хв.

Роль виконавчих функцій

Виконавчі функції

Система процесів, яка забезпечує цілеспрямоване керування поведінкою, мисленням і емоціями для досягнення визначеної мети.
(Nayfeld et al., 2013).

Три основні складові

Робоча пам'ять

Система тимчасового зберігання та опрацювання інформації, необхідна для виконання завдань.

Її можливості є обмеженими!

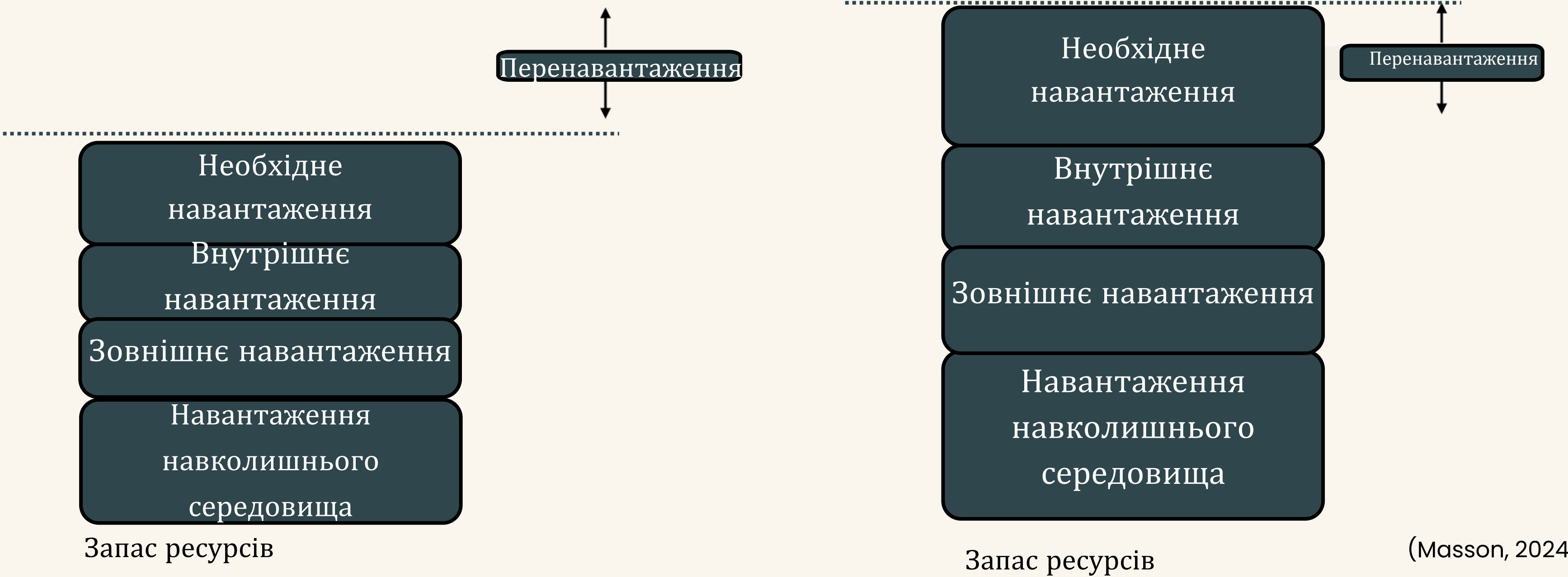
Гальмівний контроль

Здатність свідомо контролювати свої емоції, поведінку та думки. Завдяки гальмуванню можна зосереджуватися на поточній ситуації.

Когнітивна гнучкість

Здатність змінювати завдання або стратегію, переходячи від однієї когнітивної операції до іншої. Вона передбачає переключення уваги від поточної ситуації та її перенаправлення на нову.

Робоча пам'ять

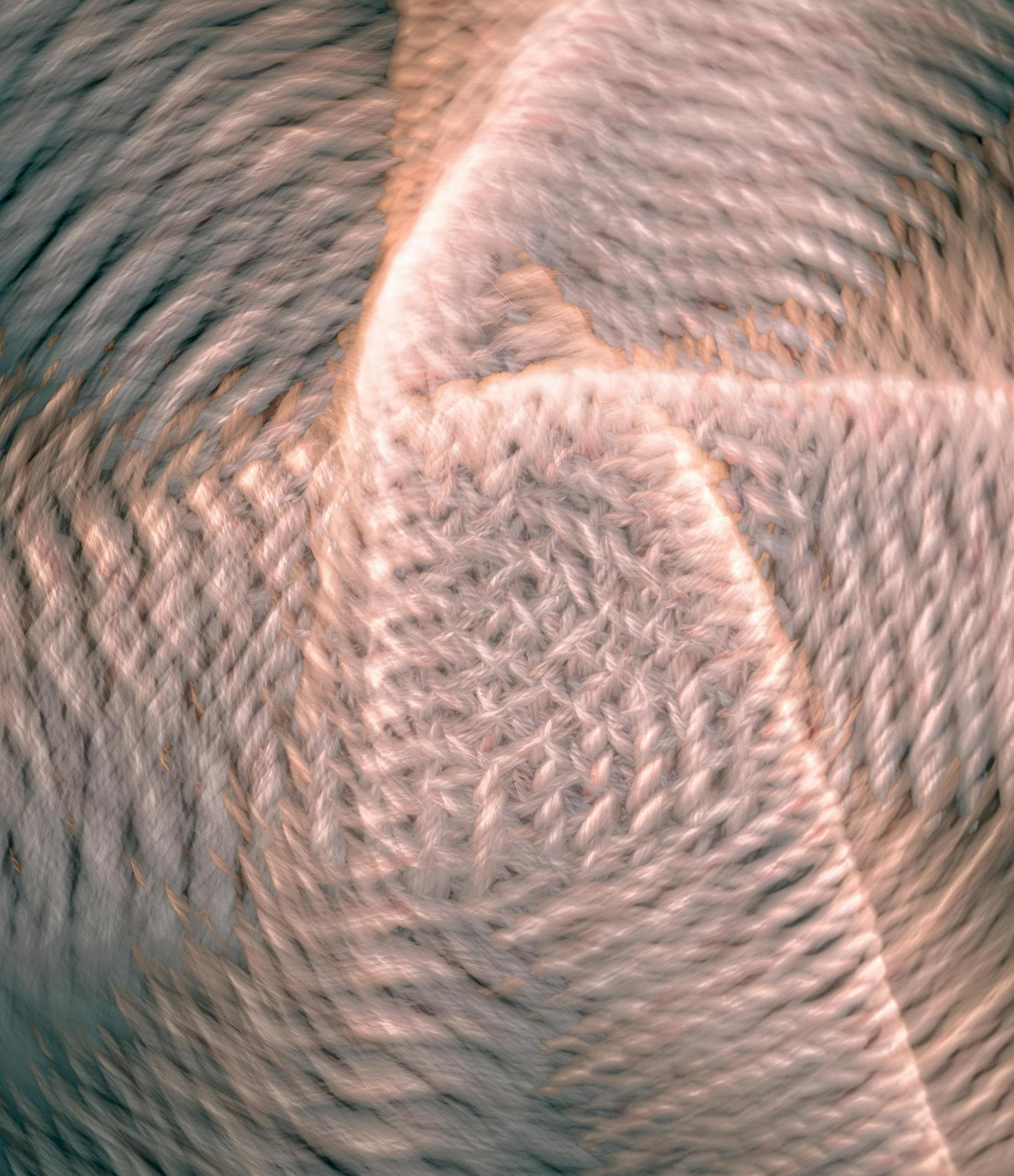

Перенавантаження =
Стан, у якому робоча пам'ять більше не здатна опрацьовувати інформацію.

Вплив війни на виконавчі функції дітей

Збройні конфлікти мають значний вплив на когнітивний, емоційний і соціальний розвиток дітей.

Основні впливи на виконавчі функції

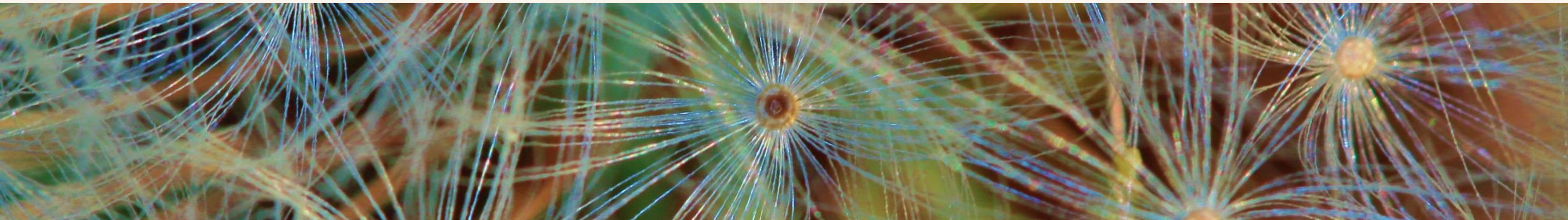
У дітей, які пережили вплив збройних конфліктів, виявляються окремі когнітивні труднощі.

- **Знижена ефективність виконавчих функцій:** труднощі з когнітивною гнучкістю, плануванням і організацією (Trullo-Medina, 2024).
- **Вплив соціально-економічних умов:** бідність посилює вплив стресу на когнітивний розвиток.

Більш загальні когнітивні та емоційні наслідки

Збройні конфлікти мають наслідки, що виходять за межі виконавчих функцій.

- Підвищення рівня тривожності та депресивних симптомів: опосередкований вплив на пам'ять і емоційне регулювання.
- Соціальні та поведінкові труднощі: проблеми з інтеграцією та дотриманням стабільних шкільних вимог.
- Непрямі ефекти: батьківський стрес, жорсткі методи виховання та нестабільні умови життя посилюють труднощі в навчанні.

Особливості впливу війни залежно від статі

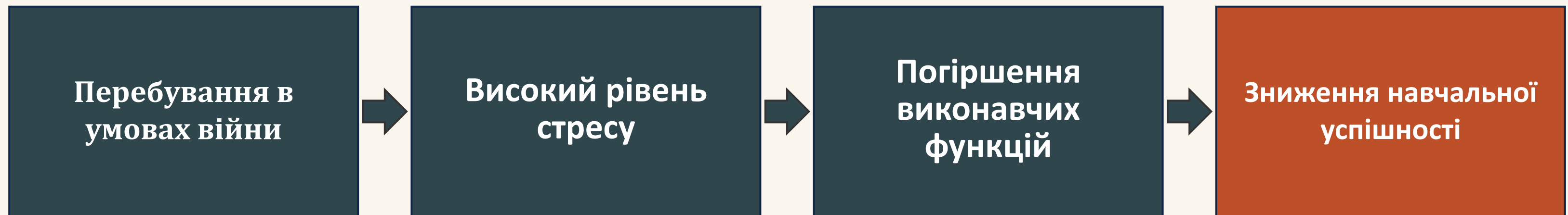
Хлопці демонструють вищу когнітивну вразливість до наслідків збройних конфліктів.

- У хлопців спостерігається більш виражене зниження виконавчих функцій, зокрема когнітивної гнучкості та планування.
- Дівчата частіше проявляють захисні механізми, пов'язані з ефективнішими стратегіями подолання труднощів.

**Педагогічний підхід з
урахуванням травматичного
досвіду
Травмапедагогіка**

Імпліцитна теорія змін

Управління стресом → відновлення виконавчих функцій → покращення навчальної успішності

Рідко перевірялися безпосередньо на дітях, які постраждали від збройних конфліктів.

**Чи має емпіричне підтвердження
імпліцитна теорія змін у травма-
орієнтованій педагогіці серед дітей,
які постраждали від війни?**

Результати

Результат 1

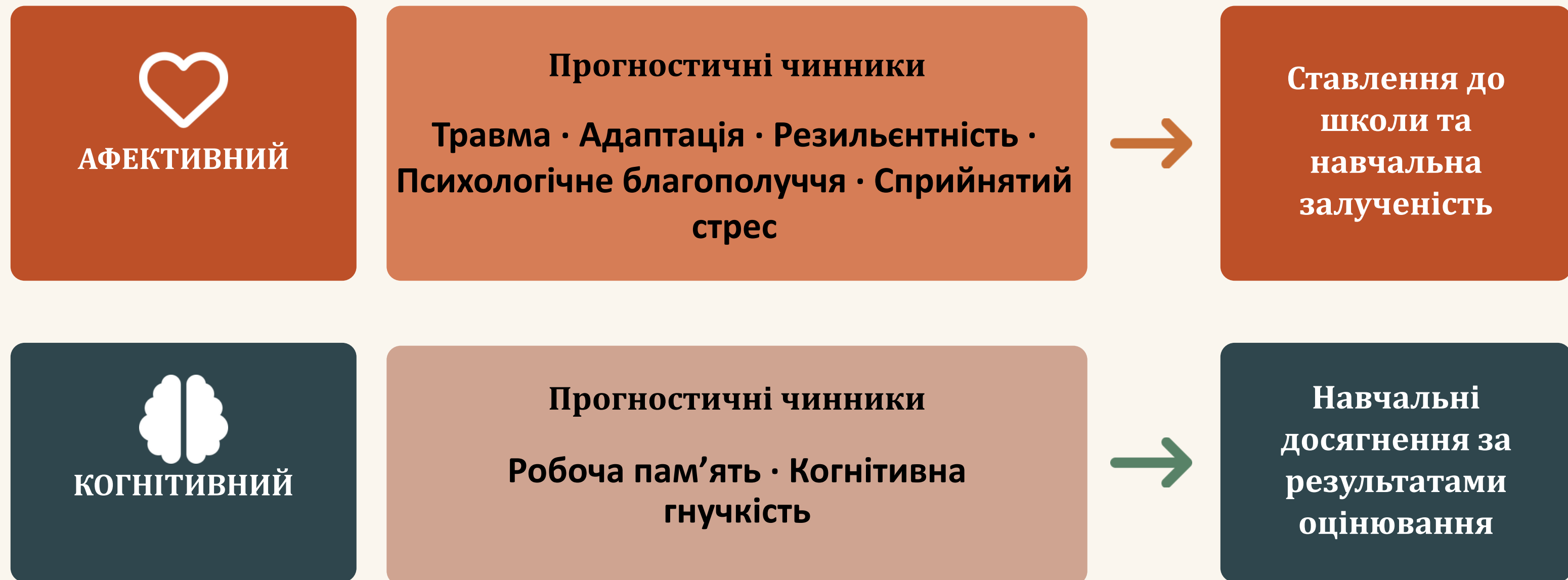
Між рівнем сприйнятого стресу та порушенням виконавчих функцій відсутній прогностичний зв'язок.

Результат 2

Афективна та когнітивна системи функціонують незалежно одна від одної.

Два паралельні процеси навчання

Теорія змін з двома компонентами

КОМПОНЕНТ 1 – АФЕКТИВНИЙ

Сприяти залученості до
шкільного життя

Цілі втручання

- Управління стресом
- Психологічне благополуччя
- Формування резильєнтності
- Сприяння адаптації в умовах війни

КОМПОНЕНТ 2 – КОГНІТИВНИЙ

Сприяти навчальній успішності

Цілі втручання

- Тренування робочої пам'яті
- Педагогічна підтримка розвитку когнітивної гнучкості
- Пряма підтримка навчального процесу

Принцип: жоден із компонентів сам по собі не є достатнім — необхідні обидва.

Підтримка виконання завдання ≠ підтримка самої дитини

Заспокоєння учня сприяє його залученості до школи, однак не відновлює автоматично увагу та робочу пам'ять.

Використання когнітивних завдань, які сприяють успішності, але самі по собі не забезпечують збереження залученості учня до школи.

Два взаємодоповнювальні педагогічні підходи, які слід застосовувати разом.

Завдання

**Що у вашому класі
залишається стабільним
попри все?**

Кінець семінару 1

Дякуємо!

